

Burak TELLİ*

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ AĞIZLARINDA GEÇEN İKİLEMELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Öz: İkilemeler, Eski Türkçeden bu yana dilimizin her döneminde ve lehçesinde yer almaktadır. Tekrarlar olarak da adlandırılan ikilemeler, anlamı güçlendirmek, söze ahenk katmak amacıyla kullanılan kelime gruplarıdır. Özel bir yapıya sahip olan bu kelime grupları Türkçenin önemli söz varlıkları arasındadır. Söz varlığımızın zengin kaynakları olan ağızlarda da bu özel yapılar kullanılmaktadır. Bu söz varlıklarının Anadolu ağızlarında tespit edilerek yazıya aktarılması dilimizin söz varlığı açısından oldukça önemlidir. Çünkü bu tür çalışmalar sonucunda görülebiliyor ki yazı dilimizde kullanılmayıp da ağızlarda varlığını sürdüren pek çok kelime bulunmaktadır. İkileme yapısında da bu tür kullanımlar varsa bunları kalıcı hale getirerek söz varlığımıza katkı sunmak istiyoruz. Bu düşünceden hareketle çalışmamızda Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan dokuz ile ait (Adıyaman, Batman, Gaziantep, Diyarbakır, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak) derlenmiş ağız metinlerini tarayarak metinlerde geçen ikilemeleri tespit ettik. Tespit ettiğimiz ikilemeleri ağızlarda kullanıldığı şekliye yazıya aktardık ve tespit ettiğimiz illere göre alt alta tasnif ettik. Bu özel yapıları daha sonra yapılaşlarına ve cümle içindeki görevlerine göre iki ana başlıkta değerlendirdik. Gerekli yerlerde çeşitli alt başlıklara ayırarak tasnifi zenginleştirdik. Yeteri kadar da örnekle bu tasnifleri daha anlaşılır hale getirdik. Metinlerde ikilemeleri yazı dilimizde olup olmadığına bakmaksızın kayıt altına aldık. Derleme sonucunda yazı dilimizde kullanılmayan ikilemelerin varlığını tespit ettik. Çalışmamızın ikileme kavramının daha iyi anlaşılmasına ve söz varlığımıza katkı sunacağını düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: İkileme, Tekrarlar, Güneydoğu Anadolu, Ağız, Türkçe.

AN EVALUATION ON REDUPLICATIONS MENTIONED IN SOUTH EASTERN ANATOLIAN REGION DIALECTS

Abstract: Reduplications have been taking place in every age and every dialect of our language. Reduplications which are also named as repetitions are phrases used for strengthening the meaning, and adding harmony to the statement. These phrases having a special structure are among important vocabulary of Turkish Language. These particular structures take place in dialects which are rich sources of our vocabulary. Determining these reduplications in Anatolian dialects and writing them out is quite important for our vocabulary. As a result of these works it is seen that there are a lot of words in existence in dialects but unused in written language. We want to contribute to our vocabulary with making them permanent if there are usages of this kind in the structure of the reduplications. With these in mind we identified the reduplications that are aforesaid in the texts in the dialects of 9 provinces of south eastern Anatolian Region (Adıyaman, Batman, Gaziantep, Diyarbakır, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa and Şırnak). The reduplications are transferred to written language as they are used in the spoken language and classified according to the provinces. Later, we

* Okutman, Adıyaman Üniversitesi, Gölbaşı Meslek Yüksekokulu, Adıyaman/TÜRKİYE;
btelli46@gmail.com.

grouped them under two main heading as their duty in the sentence and how they are made up of. We enriched the classification with sub headings when required and we make the groups clear with adequate examples. We record the reduplications regardless of their presence in our written language. With this collected work the presence of the reduplications that do not take place in our written language is confirmed. We think that this study will help better understanding of the reduplications and will serve for our vocabulary positively.

Keywords: Reduplication, Repetitions, Southeastern Anatolia, Dialect, Turkish.

GİRİŞ

İkilemeler, dilimizin söz varlığı içerisinde önemli bir yeri olan kelime gruplarıdır. Türkçe Sözlük'te (2005: 948) "Anlamı güçlendirmek için aynı kelimenin tekrarlanması, anlamları birbirine yakın, karşıt olan veya sesleri birbirini andıran kelimelerin yan yana kullanılması" olarak tanımlanan ikileme üzerine en kapsamlı çalışmalar Vecihe Hatipoğlu tarafından hazırlanmış "Türk Dilinde İkileme" isimli kitap ve Osman Nedim Tuna tarafından yazılan "Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları Ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi" isimli makaledir.

Vecihe Hatipoğlu ikilemeyi ayrıntılı bir şekilde ele aldığı kitabında söz konusu kavramı şu şekilde açıklamıştır: "Türkçenin zengin söz varlığı içinde yer alan ikileme, anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılmasıdır" (Hatipoğlu 1972: 9).

İkileme kavramı için çeşitli çalışmalarda "yineleme", "tekrarlar", "tekrar grubu", "ikizleme", "kelime koşması" gibi aynı anlamı veren farklı terimler kullanılmıştır. Eski Türkçeden bu yana dilimizin her döneminde ve lehçesinde var olan ikilemeler, Osmanlıcada "Atf-ı Tefsiri" şeklinde ifade edilmiş, İngilizcede de "hendiadyoin", "reduplication dual" terimleri ile karşılanmaktadır.

İkileme, terim olarak üzerinde birlik sağlanmış bir kavram değildir. Yukarıda belirttiğimiz gibi aynı sözcük grupları için farklı terimler tercih edilmektedir. Bu farklı kavramlar içerisinde "ikileme"den sonra en fazla tercih edilen kavram "tekrarlar"dır. Bu terim farklılığı üzerine yapılmış çalışmalar bulunmaktadır. Mehmet Dursun Erdem ilgili makalesinde bu konuyu tartışmış ve ikileme ve yineleme kavramları için ayırt edici birtakım tavsiyelerde bulunmuştur (Erdem 2005: 2). Yineleme ya da tekrarlar, ikileme yerine kullanılan terimler olmakla birlikte tam anlamıyla ikilemenin karşılığı değildir. Herhangi iki sözcüğün ardı ardınca sıralanması, tekrar edilmesi o sözcük grubuna ikileme diyebilmemiz için yeterli değildir. İkilemede sözcüklerden en az biri kendi anlamını kaybetmeli ya da ikilemenin iki unsuru birlikte ayrı bir anlam ifade etmelidir. İkilemeler dil olgusu içerisinde artık kalıplaşarak yeni bir anlam ihtiva eden sözcük birlikleridir. *Yineleme* ya da *tekrar* terimleri bu noktada zayıf kalmaktadır. İkilemeler belirli bir düzen içinde bulunurlar. Yapı, kendi kurallarını belirlemiştir ve ona göre sıralanır. İkilemede birinci unsur ile ikinci unsur yer değiştirdiğinizde ikilemenin arz ettiği anlam bozulmakta, hatta yepyeni bir anlam bile çıkabilmektedir. Ağakay çalışmasında bunu anlam

ve ses uyumuna dayandırır. Yazar belirli bir mantığa dayanmayan ikileme dizilerinde de ses uyumuna göre bir dizileme olduğunu ifade eder ve tüm bu teorilerini örneklerle açıklar (Ağakay 1954: 100).

İkilemeler, kalıplaşmış özel söz varlıklarıdır. İkilemeyi oluşturan kelimeler ikileme oluşturduktan sonra artık tek başlarına sahip oldukları anlamlardan bir miktar ya da tamamen uzaklaşarak beraberindeki kelime ile yeni bir anlam kazanmaktadır. Başlı başına yeni bir anlam kazanmadığı durumlarda bile yine de cümleye pekiştirme, abartma, anlamı güçlendirerek sözün etkisini artırma gibi katkılarda bulunarak cümlenin anlamına etki etmektedir. Tamamen yeni bir anlam kazanan ikilemeler, sözlük içerisinde de ayrı bir madde başı olarak değerlendirilmektedir. İkilemeleri bu yönüyle kelime türetme yolu olarak da değerlendirebiliriz.

Hatipoğlu söz konusu eserinde temelde ses ve söz benzerliğine dayanan ikilemeyi kafiye ve redif ile benzeştirir. Bu benzerliği, kafiye ve redifin dikey şekilde sıralanmış ses benzerlikleri; ikilemenin ise yatay şekilde sıralanmış ses benzerlikleri olduğunu ifade ederek kurmuştur.

İkilemeler, dilimizde oldukça farklı şekilleriyle yer alan söz varlıklarımızdır. Türkçe bu yönüyle başka dillerle kıyaslandığında önemli bir farka sahiptir. Bilinen ilk yazılı kaynaklarımız olan Orhun Yazıtlarından günümüze her döneme ait metinlerde -mensur ya da manzum eserler fark etmez- ikilemelere rastlamak mümkündür.

Türkiye Türkçesi ağızları Türkçenin söz varlıklarının tespiti bakımından oldukça önemlidir. Ağızlarda dilimize ait keşfedilmemiş birçok kelime bulunmaktadır. Bu kelimelerin tespit edilmesi Türkçenin söz varlığına önemli katkı sağlayacaktır. Çalışmamız dilimize ait önemli söz varlıklarından ikilemeyi bölge ağızlarına ait derlenmiş metinlerden tespit ederek bu alana katkı sunmaktadır.

Ağızlarımızda farklı şekillerde kullanılmakta olan ikilemeleri sırayla yedi coğrafi bölgemize ait metinleri tarayarak tespit etmeyi planlamaktayız. Türkçenin söz varlığına katkı sunmak amacıyla hazırladığımız bu çalışma serisinin ilkini “İç Anadolu Bölgesi Ağızlarında Geçen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme” isimli başlıkla daha önce yayınlamıştık. Bu çalışma, söz konusu düşüncemizin Güneydoğu Anadolu Bölgesi ayağını oluşturacaktır. Bu yüzden bir önceki çalışmamızda ayrıntılı olarak açıkladığımız ikileme kavramının açıklamasını ve literatür taramasını bu çalışmamızda ayrıntılı yapma gereği duymadık. Ağızlar; fonetik, morfoloji, semantik bakımından standart dile kaynaklık eder. Yabancı kelimelere yeni karşılıklar bulma, türlü ses değişimlerini ya da eklerin tarihsel gelişimini açıklama noktasında araştırmacıların başvurduğu önemli bir alandır. Bununla beraber ağızlar kendine özgü özellikleri devam ettirme bakımından çok güçlü değildir. Hızla gelişen toplum ile beraber aynı hızla gelişen teknoloji, ağız özelliklerini olumsuz yönde etkilemektedir. Ağızlar bu olumsuz etki ile zamanla o dilin standart yazı diline yaklaşarak kendi özelliklerini kaybetmektedir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ağız özellikleri bakımından en fazla korunmuş bölgelerimizdendir. Bölgenin bu özelliği bizlere sunacağı malzemeler bakımından daha umut verici olmaktadır.

Çalışmamızda Güneydoğu Anadolu ağızlarında tespit ettiğimiz ikileme örneklerini paylaşacağız. Bölgeye ait derlenmiş metinleri tarayarak çalışmamıza başladık. Tarama yaptığımız metinleri akademik seviyelerinden dolayı lisansüstü tezler ve kitap düzeyinde hazırlanmış çalışmalardan temin ettik. Bölgenin idari coğrafyasında dokuz il bulunmaktadır; ancak bu dokuz ilden lisansüstü tez ya da kitap düzeyinde çalışma yapılmış sadece Adıyaman, Gaziantep, Diyarbakır, Kilis ve Şanlıurfa ağızlarına ait metinlerden derleme yapabildik. Tarama yaptığımız bu metinler içinde sadece merkez değil, o ile ait ilçe ve köylerden derlenmiş metinler de bulunmaktadır. Bölgenin diğer illeri Batman, Mardin, Siirt, Şırnak illerine ait lisansüstü tez ya da kitap düzeyinde ağız çalışması olmadığından (Bulut, 2013) bu illere ait ağızlardan ikileme tespiti yapamadık. Derleme metni bulabildiğimiz beş ile ait metinlerde toplam 395 adet ikileme tespit ettik. İllere göre tespit ettiğimiz bu ikilemeleri ilin adı altında alfabetik olarak sıraladık. Sıraladığımız bu ikilemeleri anlamlarına ve yapılış şekillerine göre tasnif edeceğiz. Çalışma neticesinde bugün yazı dilimizde kullanılmayan fakat ağızlarda varlığını sürdüren kelimeleri tespit etmiş olacağız.

İkilemeler, tespit edildiği illere göre aşağıda sıralanmıştır:

abla mabla (Ady.)	çala çala (Ady.)
adam aklıllı (Ady.)	çarpa çarpa (Ady.)
ağlıya ağlıya (Ady.)	çarşırıya marşıya (Ady.)
allı pullu (Ady.)	çay may (Ady.)
altın maltın (Ady.)	çerpe çerpe (Ady.)
amcaları mımcaları (Ady.)	çesit çesit (Ady.)
anlata anlata (Ady.)	çesit çesit (Ady.)
aşai yuğarı (Ady.)	çimdirdih mibdirdih (Ady.)
aşk maşk (Ady.)	çoğ çoğ (Ady.)
ayrı ayrı (Ady.)	çoğ çoğ (Ady.)
azar azar (Ady.)	çolâ çocâ (Ady.)
baclı kıclı (Ady.)	çolih çocığa (Ady.)
bağlıya bağliya (Ady.)	çolû çocû (Ady.)
balayı malayı (Ady.)	çuval çuval (Ady.)
bâımız mâımız (Ady.)	çürüp mürüp (Ady.)
beli meli (Ady.)	dalgalanı dalgalanı (Ady.)
belüg bölüg (Ady.)	damarı mamarı (Ady.)
beyaz beyaz (Ady.)	datlı matlı (Ady.)
biri birine (Ady.)	davarımız mavarımız (Ady.)
bol bol (Ady.)	davıl mivil (Ady.)
bosdan mosdan (Ady.)	delig deşig (Ady.)
boy boy (Ady.)	delik delik (Ady.)
boylı boslı (Ady.)	dilim dilim (Ady.)
böle böle (Ady.)	doğrı dürüs (Ady.)
böyüg böyüg (Ady.)	dohtır mohtır (Ady.)
böyüg güccig (Ady.)	dolu dolu (Ady.)
buğlur muğlur (Ady.)	donsuz monsuz (Ady.)
camı mamı (Ady.)	dorğu dürüs (Ady.)
cayır cayır (Ady.)	dozer mozer (Ady.)
cırp cırp (Ady.)	döndere döndere (Ady.)

dura dura (Ady.)	konı konşı (Ady.)
düün müün (Ady.)	konu koñşu (Ady.)
erkeg mirkeg (Ady.)	koşa koşa (Ady.)
eş dost (Ady.)	kömbe membe (Ady.)
eşkili meşkili (Ady.)	köv köv (Ady.)
evine mevine (Ady.)	küçük küçük (Ady.)
eyi eyi (Ady.)	küfte müfte (Ady.)
fırat mırat (Ady.)	küllü küllü (Ady.)
fırına mırına (Ady.)	kürrü körine (Ady.)
fistih mıstih (Ady.)	lallik lallik (Ady.)
foturafını moturafını (Ady.)	leen meen (Ady.)
gara gara (Ady.)	malını mülkünü (Ady.)
gazete mazete (Ady.)	ma'ne maleme (Ady.)
geyig meyg (Ady.)	mırdır mıcığ (Ady.)
gırıp gırıp (Ady.)	ocağ mocağ (Ady.)
ğızımızı mızımızı (Ady.)	otırdıh motırdıh (Ady.)
giyimini miyimini (Ady.)	oynar moynar (Ady.)
gizli gizli (Ady.)	palaz malaz (Ady.)
gonu gonşuya (Ady.)	paldır küldir (Ady.)
gorse morse (Ady.)	para mıra (Ady.)
ğurıgını muyrıgını (Ady.)	pat küt (Ady.)
ğurır ğurır (Ady.)	pembe pembe (Ady.)
ğurup ğurup (Ady.)	pırıl pırıl (Ady.)
ğuşahlı ğuşahlı (Ady.)	pilav milav (Ady.)
güccig büyüğ (Ady.)	pis pis (Ady.)
güccüg güccüg (Ady.)	püngül pisgil (Ady.)
güle güle (Ady.)	rahat rahat (Ady.)
güle güle (Ady.)	rengli rengli (Ady.)
güllüg gülistanlığ (Ady.)	sabını mabını (Ady.)
güzel güzel (Ady.)	saça mıça (Ady.)
halı malı (Ady.)	salatalığ malatalığ (Ady.)
halğa halğa (Ady.)	salçalı malçalı (Ady.)
hap hap (Ady.)	sarhoş marhoş (Ady.)
hap mep (Ady.)	sattı mattı (Ady.)
haykıra haykıra (Ady.)	serim sâbim (Ady.)
hemen hemen (Ady.)	seve seve (Ady.)
herif merif (Ady.)	sıhı sıhı (Ady.)
hılı hılı (Ady.)	soba moba (Ady.)
hotav mıtav (Ady.)	soyar soyar (Ady.)
iftira miftira (Ady.)	soyis moyis (Ady.)
inēg minek (Ady.)	sucıg mucıg (Ady.)
inēm minēm (Ady.)	sus pus (Ady.)
ip mip (Ady.)	süt müt (Ady.)
işki mişki (Ady.)	sütünü mütünü (Ady.)
iyi kötü (Ady.)	şey mey (Ady.)
jang jang (Ady.)	şeyle beyle (Ady.)
kaçsa maçsa (Ady.)	şıpır mıpır (Ady.)
kamyon kımyon (Ady.)	şuna buna (Ady.)
kebab mebab (Ady.)	şuriya buriya (Ady.)

taħır taħır (Ady.)	halla hallā (Diy.)
tahsi mahsi (Ady.)	hatır gönül (Diy.)
tanişma manışma (Ady.)	hizmetçi mizmetçi (Diy.)
tek tek (Ady.)	hop hop (Diy.)
tek tüg (Ady.)	hoş hoş (Diy.)
telefin melefın (Ady.)	itkın batkın (Diy.)
tene tene (Ady.)	kabul mabul (Diy.)
teng tüng (Ady.)	kantara kantara (Diy.)
teş tes (Ady.)	kapı kapı (Diy.)
tıgır tıgır (Ady.)	kat kat (Diy.)
tir tir (Ady.)	kazan mazan (Diy.)
topalağ topalağ (Ady.)	kef mef (Diy.)
toz moz (Ady.)	kıvrım kıvrım (Diy.)
tumar mumar (Ady.)	koni konşi (Diy.)
tuyna muyna (Ady.)	koşa koşa (Diy.)
tütün mütün (Ady.)	köylüler möylüler (Diy.)
uffağ tefeg (Ady.)	malım mülküm (Diy.)
üst üste (Ady.)	özene özene (Diy.)
üş dört (Ady.)	para mara (Diy.)
vura vura (Ady.)	parça parça (Diy.)
yağa yağa (Ady.)	periz meriz (Diy.)
yana yana (Ady.)	rahat rahat (Diy.)
yardım mardım (Ady.)	reng reng (Diy.)
yaşlı yaşlı (Ady.)	resim mesim (Diy.)
yavaş yavaş (Ady.)	sallana sallana (Diy.)
yemeg mimeg (Ady.)	saman mamam (Diy.)
yöme möve (Ady.)	sana mana (Diy.)
zambır zumbur (Ady.)	siz size (Diy.)
abdes mebdes (Diy.)	süriye süriye (Diy.)
avuc avuc (Diy.)	süsli püsli (Diy.)
ayrı ayrı (Diy.)	şır şır (Diy.)
bele bele (Diy.)	şöle böle (Diy.)
birer birer (Diy.)	tāam tahtım (Diy.)
biz bize (Diy.)	teg teg (Diy.)
bölük bölük (Diy.)	telli duvaħli (Diy.)
cübbesini mübbesini (Diy.)	tene tene (Diy.)
çala çala (Diy.)	tēze mēze (Diy.)
çivi mivi (Diy.)	teze teze (Diy.)
çoluğ çociğın (Diy.)	ufağ ufağ (Diy.)
davul mavul (Diy.)	ufağ ufağ (Diy.)
deli divane (Diy.)	ufak tefek (Diy.)
deterjan meterjan (Diy.)	üzikuli üzikuli (Diy.)
doli doli (Diy.)	yağli yağli (Diy.)
el ele (Diy.)	yara mara (Diy.)
elektirik melektirig (Diy.)	yavaş yavaş (Diy.)
fakır makır (Diy.)	yen yana (Diy.)
gazoz mazoz (Diy.)	yer gög (Diy.)
ğij ğij (Diy.)	ağlaya ağlaya (Gaz.)
halka malka (Diy.)	aman aman (Gaz.)

bölük bölüg (Gaz.)	tek tek (Kil.)
burma burma (Gaz.)	tel tel (Kil.)
çoluğ çocuk (Gaz.)	tıgım tıgım (Kil.)
düğünü düzgünü (Gaz.)	tık tık (Kil.)
gece gündüz (Gaz.)	topağ topağ (Kil.)
gendi gendi (Gaz.)	ufağ tefeg (Kil.)
govurur gavurmaz (Gaz.)	ufağ ufağ (Kil.)
hazin hazin (Gaz.)	varımış yoğumuş (Kil.)
hım hım (Gaz.)	alkışlar malkışlar (Şan.)
hoş beş (Gaz.)	az az (Şan.)
için için (Gaz.)	az çoğ (Şan.)
melil melil (Gaz.)	azdan azdan (Şan.)
namlı namlı (Gaz.)	belkim belkim (Şan.)
siyah siyah (Gaz.)	bez mez (Şan.)
şeyle beyle (Gaz.)	bıldır bıldır (Şan.)
uşak aşık (Gaz.)	birer birer (Şan.)
uvağ uvağ (Gaz.)	bit mit (Şan.)
üş beş (Gaz.)	bol bol (Şan.)
yan yana (Gaz.)	çat çat (Şan.)
yana yana (Gaz.)	çeket meket (Şan.)
altı yedi (Kil.)	çıt çıt (Şan.)
aman aman (Kil.)	çift çift (Şan.)
aşā yoğarı (Kil.)	çolığ çociğim (Şan.)
bele bele (Kil.)	derisi merisi (Şan.)
beş on (Kil.)	dertli dertli (Şan.)
can man (Kil.)	dilim dilim (Şan.)
çapulcu çupulcu (Kil.)	dinliye dinliye (Şan.)
çif çif (Kil.)	ede ede (Şan.)
derin derin (Kil.)	evleg evleg (Şan.)
doğub doğub (Kil.)	felan filan (Şan.)
dört beş (Kil.)	filanca filanca (Şan.)
duz ekmek (Kil.)	gele gele (Şan.)
dürer büker (Kil.)	genni gennine (Şan.)
el el (Kil.)	gide gide (Şan.)
esgi üsgü (Kil.)	güm güm (Şan.)
gece mece (Kil.)	gün be gün (Şan.)
gendi genne (Kil.)	hal hetir (Şan.)
ğış yaz (Kil.)	hallı hallınca (Şan.)
ğızıl ğızıl (Kil.)	hıldır hıldır (Şan.)
ğolay gölay (Kil.)	hirli hirçikli (Şan.)
göleg göleg (Kil.)	ılg ılg (Şan.)
gümlüyü gümlüyü (Kil.)	ifağ ifağ (Şan.)
halaka halaka (Kil.)	ince ince (Şan.)
kökünü mökünü (Kil.)	kala kala (Şan.)
manga manga (Kil.)	keçeçilih meçeçilih (Şan.)
öyün öyün (Kil.)	kendi kendini (Şan.)
şöle böle (Kil.)	keskin keskin (Şan.)
şöle şöle (Kil.)	kiraya miraya (Şan.)
teg teg (Kil.)	koltıh moltıh (Şan.)

küçük küçük (Şan.)	şam'a mama (Şan.)
kütir kütir (Şan.)	şekil şekil (Şan.)
lap lap (Şan.)	şele bele (Şan.)
lokanta mokanta (Şan.)	şudı budı (Şan.)
oynıya oynıya (Şan.)	tağ tağ (Şan.)
pat küt (Şan.)	tamir mamir (Şan.)
pat pat (Şan.)	tek tek (Şan.)
sağına soluna (Şan.)	türli türli (Şan.)
sarıł sarıł (Şan.)	üst üste (Şan.)
sekkiz dokkız (Şan.)	yavraldı yağaldı (Şan.)
sepet mepet (Şan.)	yıgdı yıgdı (Şan.)
sıh sıh (Şan.)	yönetici mönetici (Şan.)
sıha sıha (Şan.)	zırını zıbirını (Şan.)
sıhım sıhım (Şan.)	

Güneydoğu Anadolu Bölgesi ağızlarından derlenen metinlerden tespit ettiğimiz bu ikilemeleri yapıışları ve sözcük türleri bakımından değerlendirelim:

1. Yapılışı Bakımından İkilemeler

1.1. Aynı Sözcüğün Tekrarı İle Yapılan İkilemeler

Aynı kelimenin tekrarı ile yapılan ikilemelerdir. Bu şekilde yapılan ikilemeler Güneydoğu Anadolu ağızlarında en sık görülen ikilemelerdir. Bu şekil oluşan ikilemeler içerisinde aynı yansıma kelimenin tekrarı ya da anlamsız iki kelimenin birlikte kullanılması ya da anlamlı aynı sözcüğün tekrarı ile yapılan ikilemeler bulunmaktadır. Bu tür ikilemeler buldukları cümleye abartma, pekiştirme ve çoğaltma gibi anlamlar katmaktadır.

İşiladı da **göleg göleg** ğan oldu. (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 45)

Çamaşırları **tahir tahir** gaynadırdıh. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 300)

Teze teze yoldan gelmişem. (Diy., Diy. Ağz., 69)

Bele **kantara kantara** altunlar yaptı. (Diy., Diy. Ağz., 116)

Ğolay ğolay ğaçmaz. (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 28)

1.2. Eş Anlamlı Sözcüklerin Tekrarı İle Yapılan İkilemeler

Eş anlamlı iki kelimenin birlikte kullanılmasıyla meydana gelmen ikilemelerdir. Bölge ağızlarından derlenmiş metinlerde bu şekil yapılan ikileme örneği sınırlıdır. Bu tür ikilemelerde sözcükler görünürde aynı anlamlı gibi olsa da her zaman birbiri yerine kullanılabilecek sözcükler değildir (Hatipoğlu 1972: 58).

Böle birbirleri için **deli divane** olılar. (Diy., Diy. Ağz., 63)

1.3. Zıt Anlamlı Sözcüklerin Tekrarı İle Yapılan İkilemeler

Karşıt anlamlı iki sözcüğün birlikte kullanılması ile meydana gelen ikilemelerdir. Karşıt anlamlı kelimelerden oluşan ikilemeler genellikle açıklanması istenilen kavramın sınırlarını belirler (Hatipoğlu 1972: 59). Zıt

anamlı iki kelimenin birlikteliği iki kelimenin anlamca ortalaması bir anlam meydana getirir. Mesela “Az çok” ikilemesi cümleye az ile çok arası bir anlam katar.

Gece günüz ben de geldim yanıña. (Gaziantep, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 228)

Ğış yaz demezler hesabına geldi mi? (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 18)

Burada iskanı **az çoğ** süri. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 246)

Bele **yer gög** inli. (Diy., Diy. Ağz., 70)

İşde eyle **güccig büyüg**. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 640)

1.4. Yakın Anamlı Sözcüklerin Tekrarı İle Yapılan İkilemeler

Yakın anlamlı iki kelimenin birlikteliğinden meydana gelen ikilemelerdir. İkilemeyi oluşturan sözcüklerin anlamca bir yakınlığı olmakla beraber ses bakımından da bir yakınlığı söz konusudur. Bu tür ikilemeleri oluşturan sözcükler genellikle ikileme içinde kendi müstakil anlamlarını kaybetmemektedir.

Dorğu dürüs ayāmızda don yoğdu. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 367)

Bir sazım var **dürer бүker** saklarım. (Kilis, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 187)

Hal hetir sormağ. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 175)

Geri dönd, **yavraldı yağaldı**. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 246)

Her tarafını **delig deşig** etmişler. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 486)

1.5. Yansıma Sözcüklerle Yapılan İkilemeler

Doğadaki seslerin yazıya geçirilmesi ile meydana gele kelimelere yansıma kelime denmektedir. Bu seslerin birlikte kullanılması ile ikileme yapılmaktadır. Yansıma kelimelerle yapılan ikilemeler cümleye genellikle abartma, güçlendirme, pekiştirme anlamları katmaktadır. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ağızlarında bu yolla yapılmış pek çok ikileme örneği bulunmaktadır.

Aşahta bir ses dey **ğij ğij**. (Diy., Diy. Ağz., 74)

Jang jang orda alarm var. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 489)

Tah tah kafasını lastige vuri. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 177)

Tık tık vururuk. (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 3)

Su gelir **hıldır hıldır**. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 201)

1.6. Biri Anlamlı Diğeri Anlamsız İki Sözcüğün Tekrarı İle Yapılan İkilemeler

Bu tür ikilemeler bir anlamlı ve bir anlamsız sözcüğün birlikteliğinden meydana gelir. Bu sözcüklerden anlamlı olanın mı yoksa anlamsız olanın mı önce kullanılacağı bir kurala bağlı değildir. İkilemenin doğal yapısı içerisinde bu kelimeler sıralanarak ikileme yapısı kurarlar. Bu tür ikilemelerde anlamlı olan kelime asıl unsur, anlamsız olan kelime ise yardımcı unsurdur. Anlamsız olan sözcük tek başına anlamsız olmakla birlikte ikileme içerisinde anlamlı diğer sözcüğün anlamına katkı sağlar.

Esgi üsgü bir yerlerde bulurduk. (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 2)

Ufak tefek hediye getirmişler. (Diy., Diy. Ağz., 96)

Bele *tek tüg* ama anam dedi. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 299)

Hap mep yoh töbeler töbesi. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 375)

Benim *çolih çociğım* yapmi işte. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 185)

1.7. Her İkisi de Anlamsız İki Sözcüğün Tekrarı İle Yapılanlar

Tek başlarına anlamsız olan iki kelimenin birlikte kullanılmasıyla teşekkül etmiş ikilemelerdir. Bu tür ikilemelerde sözcüklerin tek başına bir anlamı bulunmazken ikileme yapıldıktan sonra bir anlam arz etmektedir.

İnek bugdayı yiyor, *lallik lallik*, e demiş bu gız da gidecah. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 7/65)

Hepi *üzikuli üzikuli* yapılar. (Diy., Diy. Ağz., 76)

Bu sene çocıklar ufağ hep, *püngül pisgil*. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 443)

Çayır çayır veriller. (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 47)

Yokarı *paldır küldür* giriye. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 446)

1.8. Sözcüklerin Olumlu Ve Olumsuz Şekillerinin Birlikte Kullanılması İle Yapılan İkilemeler

Bu tür yapılan ikilemeler fiil türündeki sözcüklerin olumlu ve olumsuz şekilleri birlikte kullanılarak yapılır. Bu yapı genellikle *-r..-mez* eklerinin kalıplaşmış birlikteliğinden oluşan partisip eki kullanılarak yapılır. Bu tarz ikilemeler cümleye çabukluk, tezlik anlamı katmaktadır.

Govurur govurmaz gendiler kaçmış. (Gaziantep, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 227)

Yahudi *görür görmez* diyor. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 259)

Çocıklarımızı da *der demez* bu elli sene zarfında böyittih. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 307)

1.9. Sayılarla Yapılan İkilemeler

Sayılarla kurulan ikilemelerdir. Bu tür kurulan ikilemeleri daha önceki çalışmamızda¹ iki gruba ayırmıştık. Birinci gruptaki sayı ikilemeler sayı ya da rakamların belirli bir sırayla birlikte söylenmesi ile oluşmaktadır. Birinci tip ikilemeler içerisindeki sayılarla aslında bir sınır çizmekle birlikte bazen de cümleye ikilemede geçen sayılara göre bir “ortalama” anlam kazandırır. “*Bir iki güne yanına gelirim.*” örneğinde geçen ikileme birinci tip ikilemeye örnektir. İkinci gruptaki sayı ikilemeler ise sayı ya da rakamlara üleştirilmek eki *-ar/-er* getirilmesi ile oluşmaktadır. “*Günler birer birer geçiyor.*” cümlesinde geçen ikileme ikinci tip ikilemeye örnektir.

Üç beş sene soyra burası söner. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 130)

Beş on gün sona bu adama haber salar. (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 11)

Otridilar **birer birer**. (Diy., Diy. Ağz., 87)

1.10. Ses Değişimine Uğrayarak Yapılan İkilemeler

1.10.1. İkinci Kelimenin Ön Sesi Tamamen Değişen İkilemeler

Bu tür ikilemelerde ikilemenin ikinci unsuru ilk unsurun tekrarı durumundadır; fakat ikinci unsurun ilk sesi değiştirilerek söylenir. Değiştirilen bu ilk seste genellikle “m-’li” şekiller tercih edilir. Bu yüzden Vecihe Hatipoğlu ilgili eserinde “*m-’li İkileme*” kavramını kullanmıştır (Hatipoğlu 1972: 21). Bu tür ikilemelerde bu yolla anlamın pekiştirilmesi söz konusudur. Bu ikileme, çalışmamızda en çok rastladığımız ikileme şeklidir.

Köylüler möylüler gelip getdiği zaman korkarlardı. (Diy., Diy. Ağz., 66)

Baħi bir kadın **süsli püsli**. (Diy., Diy. Ağz., 82)

Kökünü mökünü şey etdik. (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 6)

Fıstıh mıstıh yiyin. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 372)

Biraz **çeket meket** getiriyem. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 214)

1.10.2. İkinci Kelimeye Ses İlavesi Yapılan İkilemeler

Bu tür ikilemelerde iki unsur da birbirinin aynıdır; ancak ikinci unsurun önünde fazladan bir ses ilavesi bulunmaktadır. Bu ikilemeler genellikle sesli harflerle başlayan sözcüklerden meydana gelir. Araştırma bölgemizde Adıyaman ve Şanlıurfa ağzında bu şekil ikileme örnekleri tespit edilmiştir.

Beyle **eşkili meşkili** güzel. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 237)

Bana **altın maltın** etmediler. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 276)

Aşk maşk yogıdı. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 425)

Maniler, **alkışlar malkışlar**, zılgıtnan gelini kapıya kader getiriller. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 211)

¹ Yavuz S., Telli B., İç Anadolu Bölgesi Ağzlarında Geçen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6/3, Uşak 2013, s.393.

1.11. İki Unsurun Arasına Bağlaç Girmesiyle Yapılan İkilemeler

Bu tür ikilemeler iki unsurun arasına bağlaç girmesi ile oluşur. Taradığımız metinlerde bu şekil sadece bir örnek tespit edilmiştir.

Kız *gün be gün* er_T. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 249)

2. Sözcük Türü Bakımından İkilemeler

2.1. İsim Görevinde Kullanılan İkilemeler

2.1.1. Cins İsim Olarak Kullanılan İkilemeler

Cümle içerisinde isim görevi ile kullanılan ikilemelerdir. İsim görevinde kullanılan ikilemelerin hemen hemen tamamı cins isim türündedir.

Tahsi mahsi yoh. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 456)

Duz ekmek kıymatını bilen iki arkadaş. (Kilis, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 188)

Ordan bele *sepet mepet* getiriyorum. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 214)

Tācım tahtım senin olsun. (Diy., Diy. Ağz., 75)

2.1.2. Özel İsim Olarak Kullanılan İkilemeler

Bu tür ikilemelerde ikilemenin ilk unsuru özel isimdir, ikinci unsur özel isim değildir. İkinci unsur özel ismin ilk sesinin değiştirilmesiyle oluşan ve özel isim olan ilk unsura yakıştırma yoluyla uydurulmuş bir kelimedir. Bu iki unsurun birlikteliğiyle meydana gelen ikilemeler cümleye abartma, pekiştirme gibi anlamlar katmaktadır. Vecihe Hatipoğlu ilgili eserinde seslenmeler içinde geçen art arda seslendirilmiş özel isimleri de ikileme olarak değerlendirmiştir. Bu kısma katılmamakla beraber *ikileme* ve *tekrar* kavramlarının aynı şeyler olmadığı düşüncesindeyiz.

Çalışmamızda bu tür bir örnek tespit edilmiştir.

Şam'a mama gettim. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 214)

2.1.3. Hal Ekleriyle Kurulan İkilemeler

İkilemenin bir ya da iki unsurunun hal eki almasıyla kurulmuş ikilemelerdir. Sadece bir unsurun hal eki aldığı durumlarda bu ilk unsur da olabilir, ikinci unsur da olabilir. Konuyla ilgili önceki çalışmamızda bu durumu şu şekilde formüle etmiştik: isim+isim+a/e, isim+a/e+isim ya da isim+dan/den+isim+a/e. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ağızlarında bu tür ikilemelere çok fazla rastlanmamıştır.

Nese *yen yana* geliler onlar. (Diy., Diy. Ağz., 66)

Atasına düşdüm ben *yan yana*. (Gaziantep, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 237)

Gendi genne durmuş düşünmüş. (Kilis, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 189)

2.2. Sıfat Görevinde Kullanılan İkilemeler

Bu tür ikilemeler cümlede sıfat göreviyle kullanılan ikilemelerdir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ağzlarında çokça örneği tespit edilmiştir.

Şindi **melil melil** yollar. (Gaziantep, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 251)

Başı bir kadın **süsli püsli**. (Diy., Diy. Ağz., 82)

Esgü üsgü bir yerlerde bulurduk. (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 2)

Tene tene etler çihur. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 269)

İtkin batkın bir yerin kızı da degilem. (Diy., Diy. Ağz., 110)

2.3. Zarf Görevinde Kullanılan İkilemeler

Bu tür ikilemelerde ikileme cümle içerisinde zarf göreviyle kullanılmaktadır. Güneydoğu Anadolu ağzlarında bu şekil çok örnek tespit edilmiştir. Bu örneklerde zarf görevindeki ikileme eylemi genellikle durum, zaman ve miktar yoluyla belirtmiştir.

2.3.1. Durum Zarfı Görevinde Kullanılan İkilemeler

Eylemin anlamını durum bakımından belirten ikilemelerdir. Zarf görevi ile kullanılan ikilemelerin büyük bir kısmı durum zarfı olarak kullanılan ikilemelerdir.

Şeyle şeyle yapardım. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 217)

Sallana sallana gine geldi. (Diy., Diy. Ağz., 124)

Bölük bölüg oldu. (Gaziantep, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 254)

Senin amican da **çerpe çerpe** gidiy. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 478)

Allah **birer birer** ikram etti. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 247)

Yokarı **paldır küldür** giriye. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 446)

2.3.2. Zaman Zarfı Görevinde Kullanılan İkilemeler

Zaman zarfı olarak kullanılan ikilemeler cümlede eylemin anlamını zaman bakımından belirtmiştir. Bu tür ikilemelere bölge ağzında çok az rastlanmıştır.

Gece günüz ben de geldim yanıña. (Gaziantep, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 237)

Gece mece işde dolanmış. (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 49)

2.3.3. Miktar Zarfı Görevinde Kullanılan İkilemeler

Eylemin anlamını miktar yoluyla belirten ikilemelerdir. Bölge ağzında bu görevde kullanılan ikilemeler tespit edilmiştir.

Bol bol yoğırd yiyem. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 177)

Rehen ekti **evleg evleg**. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 243)

Ben **çoğ çoğ** eyi hatırlıyom. (Diy., Diy. Ağz., 96)

Onı bele **azdan azdan** içine korsan. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 191)

2.4. Zamir Görevinde Kullanılan İkilemeler

Zamir görevinde kullanılan ikilemelerdir. Fazla olmamakla birlikte bölge ağzında bu tür görevde kullanılan ikilemeler tespit edilmiştir.

Siz size icat çıkarısız. (Diy., Diy. Ağz., 87)

İşde gelillerdi zülûf kesmeye **şuriya buriya**. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 280)

Filanca filanca geldi. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 193)

Biz mesele **şuna buna** ilaç komalar. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 321)

2.5. Fiil Görevinde Kullanılan İkilemeler

Güneydoğu Anadolu Bölgesi ağzlarında fiil türünde pek çok ikileme örneği tespit ettik. Bu ikilemelerden bir kısmı çekimli fiil bir kısmı da zarf fiil eki olarak zarf fiil görevinde kullanılmıştır.

2.5.1. Çekimli Fiil Olarak Kullanılan İkilemeler

Bölge ağzlarından tespit ettiğimiz ikilemelerden fiil türünde olanların bazıları kip ve şahıs eki olarak çekimli fiil olarak kullanılmıştır. Bu tür ikileme örneği çok fazla bulunmamaktadır.

Bir sazım var **dürer бүker** saklarım. (Kilis, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 187)

Çimdirdih mibdirdih oğlan üç gün baygındı. (Ady., Ady. İl. Yör. Ağz., 271)

Geri döndü **yavraldı yaħaldı**. (Şan., Urf. Mer. Ağz., 246)

2.5.2. Zarf Fiil Olarak Kullanılan İkilemeler

Fiil türündeki ikilemelerin hemen hemen tamamı zarf fiil eki olarak cümlede zarf fiil olarak kullanılmıştır. Bu zarf fiil ekleri *-a/e*, *-ıp/ip* ya da *-r...maz/mez*'dir. Bu görevde kullanılan ikilemeler cümleye abartma, pekiştirme gibi anlamlar katmıştır.

Daha **güle güle** öldü. (Diy., Diy. Ağz., 122)

Dalgalanı dalgalanı dalgalanur. (Ady, Ady. İl. Yör. Ağz., 221)

Doğub doğub da orta yerde durmaz mı? (Kil., Kil. Mer. Köy. Ağz., 37)

Govurur govurmaz gendiler kaçmış. (Gaziantep, Gün. Doğ. İl. Ağz. Top., 227)

Biri birine **anlata anlata** s•li. (Ady, Ady. İl. Yör. Ağz., 454)

SONUÇ

Çalışmamıza Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yer alan 9 ile ait ağız metinlerini araştırarak başladık. Bölge ağızı üzerine yapılmış yüksek lisans, doktora düzeyinde tezler, makaleler ve kitapları tespit ettik. Bölgenin dokuz ilinden beşine ait ağız çalışmalarından metinler temin edebildik. Bu iller Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis ve Şanlıurfa. Lisansüstü ye da kitap düzeyinde ağız çalışması yapılmamış Batman, Siirt, Şırnak ve Mardin illerinden ikileme tespiti yapamadık. Bu iller

üzerine de bir an önce ağız çalışmaları yapılarak tespit edilecek söz varlıkları dilimize kazandırılmalıdır.

Çalışmamız sonucunda bölge ağızlarından 395 adet ikileme tespit edilmiştir. Bu ikilemelerin bir kısmı standart Türkiye Türkçesinde varlığından haberdar olduğumuz ikilemeler, bir kısmı da ilk kez karşılaştığımız bölgeye özgü ikilemelerdir. “Hirli hirçikli, cırp cırp, üzikuli üzikuli, lallik lallik, hotav mıtav, püngül pisgil, zırını zıbirını” gibi ikilemeler bunlardan birkaçıdır. Yazı dilimizde olmayan bu tür ikilemelerin bir kısmı derleme sözlüğünde de yer almamaktadır. Çalışmamız bu yönüyle Derleme Sözlüğü’ne de katkı sağlayacaktır.

Bölge ağızından en fazla ikileme örneği Adıyaman, en az ikileme örneği ise Gaziantep ilinden tespit edilmiştir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi ağızlarında geçen ikilemeleri yapıllarına göre değerlendirdiğimizde bir türün bariz olarak sayısal üstünlüğünden bahsedemeyiz; ancak aynı sözcüğün tekrarı ile yapılan ikilemeler ve ses değişimine uğrayarak yapılan ikilemeler genel anlamda ön plandadır. Yapıllarına göre en az ikileme ise bağlaçlı ikilemelerdir. Bu tür ikilemeler tüm metinler içerisinde bir adet tespit edilmiştir. İkilemeleri cümle içerisindeki görevleri bakımından değerlendirdiğimizde en fazla isim ve zarf görevinde kullanıldığı, en az ise zamir görevinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Zarf görevi ile kullanılan ikilemeler en fazla durum zarfı olarak kullanılmış, çok azı da zaman ve miktar zarfı olarak kullanılmıştır. İkilemelerin cümle içindeki görevleri bakımından İç Anadolu Bölgesi çalışmamız ile karşılaştırdığımızda benzer sonuçlar ortaya çıktığı görülmüştür.

Türkiye Türkçesi ağızları her bölgesi, her köyü ve her mezrasına kadar araştırılması gereken dil ve kültür hazinelerimizdir. Varlığından haberdar olmadığımız dil ve kültürümüze ait pek çok şey ağızlarda yaşamaktadır. Ağız çalışmaları bu yüzden sadece dilbilimciler ya da sadece halk bilimciler için değil Türkolojinin tüm unsurları için vazgeçilmez araştırma alanlarıdır. Bu çalışmamız da bu düşüncenin ürünü olarak ortaya çıkmış ve bölge ağızlarında geçen ikilemeler çeşitli yönlerden değerlendirilmiştir. İkilemeler, Güneydoğu Anadolu ağızlarında söz varlığımızın zengin unsurları olarak varlıklarını sürdürmektedir. Bölge ağızında tespit edilmiş bu söz varlıklarımız fonetik ve anlam bilimine katkı sağlayacak önemli söz birlikleridir.

Çevriyazı İşaretleri

ā: Uzun a sesi

ē: Uzun e sesi

ğ: Tonlu, art damak g ünsüzü

ħ: Hırıltılı h ünsüzü

ī: Uzun i sesi

ı̄: Uzun i sesi

ķ: Tonsuz, art damak k ünsüzü

ñ: Damak n'si

▪: Uzun ö sesi

Ağız Bölgesinde Yer Alan İllerin Kısaltmaları

Ady.: Adıyaman

Diy.: Diyarbakır

Gaz.: Gaziantep

Kil.: Kilis

Şan.: Şanlıurfa

KAYNAKÇA VE KAYNAK KISALTMALARI

- Ağakay, Mehmet Ali. (1954), "Türkçede Kelime Koşmaları", TDAY-Belleten, TDK Yay., Ankara, s. 97-104
- Alkaya, Ercan. (2008), "Orta ve Doğu Karadeniz Ağızlarında Görülen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme", Turkish Studies, Volume 3 Issue 3, s. 37-76
- Bulut, Serdar. (2013), "Türkiye Türkçesi Ağızları Üzerine Çalışma Yapılmayan İl Ve İlçeler", Turkish Studies, Volume 8/1, s. 1129-1150
- Caferoğlu, Ahmet. (1995), **(Gün. Doğ. İl. Ağz. Top.)**, Güneydoğu İllerimiz Ağızlarından Toplamalar, TDK Yay., Ankara
- Çağatay, Saadet. (1978). "Uygurcada Hendiadyoinler, Türk Lehçeleri Üzerine Denemeler", Ankara Ün. DTCF Yay., s. 29-66
- Erdem, Mehmet Dursun. (2005), "Harezmi Türkçesinde İkilemeler ve Yinelemeler Üzerine", Bilig, S. 33, s. 189-225
- Ergin, Muharrem. (2012), Türk Dil Bilgisi, Bayrak Yayınları, İstanbul
- Erten, Münir. (2011), **(Diy. Ağz.)**, Diyarbakır Ağzı, TDK Yay., Ankara
- Gül, Rıza. (1993), **(Kil. Mer. Köy. Ağz.)**, Kilis Merkez ve Köyleri Ağızları, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana
- Hatipoğlu, Vecihe. (1981), Türk Dilinde İkileme, TDK Yay., Ankara
- Karaağaç, Günay. (2012) Türkçenin Dil Bilgisi, Akçağ Yayınları, Ankara
- Korkmaz, Zeynep. (2010), Gramer Terimleri Sözlüğü, TDK Yay., 4. Baskı Ankara
- Özçelik, Saadettin. (1997), **(Urf. Mer. Ağz.)**, Urfa Merkez Ağzı (İnceleme, Metinler, Sözlük), TDK Yay., Ankara
- Özkan, Bülent, (2010), "Türkiye Türkçesinde 'İkili Tekrarlar'ın Sözlükbilimsel Dizgesel ve Metinsel Görünümleri", Turkish Studies, 5/4, s. 564-582
- Sev, Gülsel, (2004), "Divanü Lûgati't-Türk'te İkilemeler", TD, S. 634, s. 497-510

- Şimşek Umaç, Zeynep. (2010), “Gaziantep Çepni Ağzının Türkiye Türkçesi Ana Ağız Gruplarını Belirleyen Özellikler Bakımından Değerlendirilmesi”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, C.10, S.1, s. 185-206
- Tuna, Osman Nedim. (1986), “Türkçenin Sayıca Eş Heceli İkilemelerinde Sıralama Kuralları ve Tabii Bir Ünsüz Dizisi”, TDAY-Belleten 1982-1983, TDK Yay., Ankara, s. 163-228
- Türkçe Sözlük. (2005), TDK Yay., Ankara
- Yavuz, S. ve Telli, B., (2013), “İç Anadolu Bölgesi Ağzlarında Geçen İkilemeler Üzerine Bir Değerlendirme”, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6/3, s. 377-403
- Yavuz, Serdar. (2013), **(Ady. İl. Yör. Ağz.)**, Adıyaman İli ve Yöresi Ağzları, Turkish Studies Yayınları, Ankara
- Zülfikar, Hamza. (1995), Türkçede Ses Yansımaları Kelimeler, TDK Yay., Ankara